

ПОТЕНЦІАЛ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У МИСТЕЦЬКІЙ ОСВІТІ

INNOVATIVE TECHNOLOGIES' POTENTIAL IN THE ART EDUCATION

У статті розкрито сутність понять «педагогічна технологія», «інноваційна музично-педагогічна діяльність майбутніх учителів музичного мистецтва»; розглянуто зміст інноваційної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва як складника професійної підготовки. Запропоновано інноваційні музично-педагогічні технології, спрямовані на активізацію креативності учнів на уроках музичного мистецтва. Знання запропонованих методів і прийомів дієво вплине на розкриття творчого потенціалу майбутніх учителів музичного мистецтва до викладання мистецьких дисциплін. Окреслено перспективи подальших пошуків у руслі розглянутої проблематики, які будуть стосуватися інших методичних знахідок.

Ключові слова: інноваційні технології, музично-педагогічні технології, майбутні вчителі музичного мистецтва.

В статье раскрыта сущность понятий «педагогическая технология», «инновационная музыкально-педагогическая деятельность будущих учителей музыкального искусства»; рассмотрено содержание инновационной подготовки будущих учителей музыкального искусства как составляющей профессиональной подготовки. Предложены инновационные музыкально-педагогические технологии, направленные на активизацию креативности учащихся на уроках

музыкального искусства. Знание предложенных методов и приемов действительно повлияет на раскрытие творческого потенциала будущих учителей музыкального искусства к преподаванию художественных дисциплин. Определены перспективы дальнейших поисков в русле рассматриваемой проблематики, которые будут касаться других методических находок.

Ключевые слова: инновационные технологии, музыкально-педагогические технологии, будущие учителя музыкального искусства.

It is revealed in the article the concepts essence "pedagogical technology", "innovative musical and pedagogical activity of musical art future teacher"; It is interpreted the content of innovative training of musical art future teachers as a professional training component. There are presented innovative musical-pedagogical technologies, aimed at activating the creativity of students at musical art lessons. The knowledge of the proposed methods and techniques will effectively affect the disclosure of the creative potential of musical art future teachers. There are outlined the prospects for farther searches in the context of the considered issues, which will be related to other methodological findings.

Key words: innovative technologies, musical and pedagogical technologies, musical art future teachers.

УДК 378.013:78

Бухнієва О.А.,
канд. пед. наук,
доцент кафедри музичного
та образотворчого мистецтв
Ізмаїльського державного
гуманітарного університету

Банкул Л.Д.,
доцент кафедри музичного
та образотворчого мистецтв
Ізмаїльського державного
гуманітарного університету

Постановка проблеми у загальному вигляді. Еволюційні процеси в сучасному суспільстві детермінують інноваційну зміну пріоритетів у сфері освіти. У наші часи відбуваються певні експектації щодо нового змісту педагогічного освітнього процесу. Сутність сучасних суспільних вимог визначена Законами України «Про вищу освіту», «Про інноваційну діяльність», Положенням «Про порядок здійснення інноваційної діяльності в системі освіти України», що спрямовані на врегулювання суспільних відносин в освітанській музично-педагогічній галузі, на ствердження гуманістичних ідей, загальнолюдських духовних цінностей і моральних ідеалів, формування національного світогляду студентської молоді. Із цієї позиції все більшого значення набувають сучасні освітні вимоги до підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, які не лише визначають обсяг спеціальних знань, умінь і навиків, а й повинні формувати такі компетентності, що зорієнтовані на досягнення акмеологічного рівня практичної роботи з фундаментальними принципами національної самосвідомості, соціокультурної та естетичної відповідності, гуманізму, проблематизації, особистісно-орієнтованого підходу та діалогізації в навчальному процесі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасна вища школа має значні здобутки в галузі

професійної підготовки майбутніх учителів до навчально-виховної діяльності у сфері музичного мистецтва (І. Зязюн, О. Олексюк, Г. Падалка, О. Рудницька, О. Ростовський, О. Семашко, О. Щолокова, Л. Коваль, В. Черкасов, Н. Миропольська). Водночас інтенсивно посилюється тенденція до технологізації педагогічних процесів шляхом упровадження новітніх технологій, методик, сучасних інформаційних засобів навчання, які в цілісному своєму поєднанні закладають основу інноваційного розвитку мистецької галузі (О. Янкович, О. Сорока, Л. Коваль, О. Комар, В. Рєпкін, С. Максименко, О. Дусавицький, Т. Середя, Ф. Боданський та інші). Інноваційна діяльність учителя в сучасній українській школі – важливий складник освітнього процесу. До розгляду цієї наукової дефініції звертається багато сучасних науковців, таких як Т. Бодрова, О. Бордюк, К. Завалко, Т. Носаченко, О. Олексюк, Т. Турчин, І. Ходоровська й інші.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Потрібно визначити сутність інноваційних технологій, до яких зараховано музично-педагогічні форми, методи та прийоми роботи зі школярами, які допоможуть майбутнім учителям музичного мистецтва осучаснити уроки мистецького циклу.

Мета статті – обґрунтувати потенціал музично-педагогічних технологій у підготовці майбутніх

учителів музичного мистецтва до викладання мистецьких дисциплін.

Виклад основного матеріалу. Інновації в освіті, зокрема в музично-педагогічній, – природна та необхідна умова її розвитку відповідно до естетичних потреб людей і суспільства, що постійно зростають. Сприяючи збереженню мистецьких загальнолюдських цінностей, інновації несуть у собі відмову від усього застарілого, закладають підвалини соціальних перетворень, украй необхідних для формування вчителів нової формації.

Науковці розглядають різні підходи до визначення сутності інноваційної педагогічної діяльності та її структури. Деякі з них (О. Мариновська, В. Сластьонін, Л. Подимова) вважають інноваціями радикально змінену педагогічну систему, інші (Т. Демиденко, М. Меладзе, І. Дичківська) – деякі нововведення в навчально-виховний процес [1, с. 41].

У руслі статті потребує всебічного аналізу та систематизації зміст поняття «інноваційні освітні музично-педагогічні технології». Тому є необхідним розгляд поняття «технологія» (грецьк. *techné* – мистецтво, майстерність і *logos* – слово, вчення), що означає «знання про майстерність» і широко пов'язано з технічним прогресом. Незалежно від наукового контексту або галузі виробництва технології сприяють розвитку, розширюють можливості, покращують якість життя людини. Варто відзначити, що для технології, конкретизованої тою чи іншою галуззю людської життєдіяльності, характерними є гарантованість кінцевого результату та проєктивність вирішення досліджуваної проблеми. Технологія – це завжди опис процесу досягнення запланованих результатів у межах аналізованої проблеми за допомогою конкретних знань. У мистецькій сфері, де в центрі виступає людина зі своїми властивостями, особливостями і творчістю, технологія охоплює сукупність знань, відомостей про послідовність окремих операцій у процесі сприймання, створення, виконання художнього мистецького твору.

Технологія навчання, за визначенням ЮНЕСКО, трактується як конструювання й оцінювання освітніх процесів з урахуванням людських і технічних ресурсів у їх взаємодії, що ставить завдання оптимізувати освіту. Складність і багатогранність педагогічної діяльності відкриває простір для багатьох педагогічних технологій. Головна мета педагогічної технології спрямована на виховання освіченої людини, яка в інформаційному потоці вміє виділити особистіснозначимі знання й розуміє, як їх використовувати в конкретній ситуації, тобто перевага надається не оволодінню технічними навичками, а гнучкому інтелекту, сформованій естетичній свідомості. Найвищим результатом будь-якої педагогічної

технології є досягнення творчого рівня розвитку особистості.

За результатами власних досліджень Л. Масол запропонувала класифікацію категорії «педагогічна технологія». Дослідниця зазначає виокремлення таких аспектів у цьому понятті: дидактичний аспект (В. Безпалько, С. Гончаренко, О. Савченко), виховний (І. Бех, В. Рибалка, Н. Шуркова), цілісна педагогічна технологія (І. Дмитрик, М. Кларін, А. Нісімчук, О. Пехота, Г. Селевко, С. Сисоєва) [1, с. 180].

Діяльність майбутнього вчителя музичного мистецтва неможлива без оволодіння особистісно орієнтованими педагогічними технологіями. Серед найбільш значущих сучасних інноваційних технологій, використовуваних педагогами-музикантами в професійній діяльності, доцільно виділити такі: розвивальні, евристичні, творчі, емоційно-художні, сугестивні, етнопедагогічні, мультимедійні технології навчання тощо.

Розглядаючи технологію розвиваючої музичної освіти, треба визначитися, що вона потребує змін у навчальній діяльності школярів на уроках музичного мистецтва, яка має бути як художня за змістом і навчальна за формою. Таке стає можливим тоді, коли школярі усвідомлено відтворюють сам процес народження музики: самостійно здійснюють творчий відбір і музичний аналіз різноманітних виразних засобів та інтонацій, які, на їхню думку, краще й повніше розкривають життєвий зміст музичного твору, творчий задум автора (і виконавця). При цьому учні проникають у художній твір, пізнаючи саму природу музичної творчості, музичного знання, музичного зростання, розкривають у цілісному самоціннісному мистецтві як явищі дійсності його сутнісні внутрішні зв'язки й відносини, завдяки чому музика постає перед внутрішнім поглядом школяра як віддзеркалення, художнє відтворення життя в усіх його суперечностях і красі.

Запропоновані методичні позиції лягли в основу нової технології розвивальної музичної освіти. Природно, що в її основі лежить концепція викладання музики як живого образного мистецтва видатного музикознавця минулого століття Д. Кабалевського й теорія розвивального навчання В. Давидова та Д. Ельконіна. У 30-х роках Л. Виготським висунута ідея про можливість побудови системи навчання, що не просто спиралася б на випадкові здібності дитини, а формувала та розвивала їх («навчання має тягнути за собою розвиток») [4].

Ідея розвивального навчання належить Д. Ельконіну. Наукові фундаментальні психолого-педагогічні дослідження щодо здійснення цієї ідеї почалися в 60-х роках минулого століття в рамках вітчизняної психологічної школи.

Розроблена концепція розвивального навчання [6], яку можна схарактеризувати так:

у молодшому шкільному віці через спеціально побудоване навчання (на основі теоретичних знань і теоретичного мислення) у дитини можуть бути сформовані певні здібності щодо особистого самовдосконалення, саморозвитку, самопізнання. Автори концепції свідомо орієнтувалися на фундаментальну людську здатність – самостійно будувати й перетворювати особисту життєдіяльність, бути її справжнім суб'єктом. Тому відмінність розвивального навчання від інших видів у тому, що учень – не об'єкт педагогічного впливу вчителя, а суб'єкт особистої навчальної діяльності, людина, що вмє вчити саму себе, сама визначає межі свого знання (незнання) та сама знаходить засоби розширення меж відомого, доступного. Ця концепція виникла як відповідь на важливі проблеми традиційного навчання.

Як зазначав Д. Ельконін, «у сучасній школі окремо існують три завдання: 1) засвоєння певного обсягу знань; 2) розумовий розвиток; 3) створення пізнавальних мотивів». Центральною ланкою в розв'язанні цих завдань є зміст засвоєваних знань та органічно пов'язані з ними адекватні способи викладання» [6].

Система розвивального навчання Ельконіна-Давидова – це інноваційна педагогічна технологія випереджального психологічного та інтелектуального розвитку особистості дитини [6]. Концепція розвивального навчання націлена передусім на розвиток художньої мистецької творчості як основи особистості. Цікавою в контексті дослідження є навчальна програма «Музичне мистецтво, 1–4 класи» за авторством У. Усачевої, Л. Школяр, В. Школяр¹, де розвивальна педагогічна технологія конкретизована в тому, що розкрила глибинний, дотепер не затребуваний педагогічний потенціал програми Д. Кабалевського. На нашу думку, мета, сформульована композитором ще в 50-х роках минулого століття, не втратила в наш час своєї актуальності й лягла в основу інноваційних музично-педагогічних технологій, а саме:

1) розкриття змісту музичного мистецтва як прояву духовної діяльності людини-творця, людини-художника; формування на цій основі уявлення про мистецтво на концентрованому етичному досвіді людства;

2) формування в учнів естетичного, емоційно-цілісного ставлення до мистецтва й життя;

3) розвиток музичного сприйняття, виховання навиків глибокого, особистісно-творчого збагнення етично-естетичної сутності музичного мистецтва;

4) оволодіння інтонаційно-образною мовою мистецтва на основі досвіду творчої діяльності і взаємозв'язків між різними видами мистецтва.

Сутність творчої музично-педагогічної технології підготовки учителів музичного мистецтва полягає у визначенні творчої діяльності основою, засобом і вирішальною умовою становлення майбутніх фахівців. Головною ознакою творчої особистості вважаються її художньо-творчі якості, тобто індивідуально-психологічні особливості людини, які відповідають вимогам творчої діяльності та є умовою її успішного виконання [5, с. 305].

Формування творчої особистості майбутнього вчителя музики передбачає не лише організацію зовнішньої діяльності, а й стимуляцію перетворення внутрішнього світу, створення умов для розкриття й реалізації індивідуальних потенцій у зовнішньому світі. Адекватність переживання та осмислення музичного твору, високий рівень творчого сприймання (розуміння) музики неодмінно передбачають творчу діяльність майбутнього педагога-музиканта, котра виявляється в особистісній інтерпретації змісту твору, тобто здатності особистості до ідентифікації з музичними образами, із системою художнього мислення різних за стилем авторів.

На основі варіативності методів і форм художньо-творчої та художньо-мистецької технологій можна виділити такі педагогічні методи, що сприяють художньо-творчому розвитку учнів під час вивчення музичного мистецтва: метод мозкового штурму; метод проєктів; метод синектики; пошуководослідницький метод; евристичний метод; мультимедіа. Реалізація цих методів на уроках музичного мистецтва створює продуктивне, художньо-творче середовище.

Особливості використання інтерактивних технологій навчання мистецьких дисциплін розкриває Л. Масол у праці «Методика навчання мистецтва у початковій школі» [1]. Інтегративні технології уроків музичного мистецтва сприяють формуванню цілісної картини світу в дітей, розумінню зв'язків між явищами в природі, суспільстві і світі загалом. Поєднання різних видів мистецтва на уроках дає цілісне сприйняття художнього образу. Якщо на уроках музики наявні літературні образи, наводяться приклади окремих творів образотворчого мистецтва, проводиться зв'язок з історією, то це допомагає цілісному сприйняттю музичного образу, дає можливість відтворити вигляд певної історичної епохи в усій її суперечливості. Так, музика викликає слухові уявлення, живопис – зорові, архітектура – просторові, що створює цілісну картину буття.

Разом із тим використання творів мистецтв на уроках мистецтва може мати й інший зміст – розвиток почуттів та емоційної сфери учнів. В ідеалі учень повинен сприймати й витвір мистецтва з включенням усіх механізмів синестезії. Експерименти підтвердили велику педагогічну ефективність «малю-

¹ URL: <https://www.twirpx.com/file/350603/>.

вання музики» як особливої форми інтегративного (поліестетичного, поліхудожнього) навчання.

Одним із основних психологічних механізмів інтеграції є виникнення у свідомості учня ланцюга асоціацій, пов'язаних між собою спільними ланками. Наприклад, варіант слова для асоціативних уроків «куб»:

– геометрична форма – закони обчислення й накреслення;

– основоположна форма в архітектурі – дослідити, яка архітектура нас оточує, як вона на нас впливає;

– якщо поглянути на куб під кутом, побачимо перспективу – розглянути закони перспективи в живописі;

– якщо дивитися на куб згори, то це квадрат – спробувати з учнями створити прямі кути з простих предметів навколо (мотузки, олівці);

– розглянути куб у мистецтві кубістів і спробувати розгадати загадку «Чорного квадрата» Малевича;

– приклад «квадричної» музики – найвідоміша симфонія Бетховена (симфонія № 5 до мінор) – слухаючи цей твір, діти можуть у ритм мелодії малювати квадрат.

Технологія інтегрованого навчання здатна збагатити школярів знаннями, підвищити рівень їхньої культурної освіти. Міжпредметна інтеграція може більш яскраво проявитися саме в гуманітарній галузі предметів: література, образотворче мистецтво, музика, світова художня культура. Самі предмети близькі, вони несуть у собі багаж культурних цінностей, зачіпають ті ж теми, створюють образи.

На думку В. Міщанчук, застосування сугестивних технологій, потоків інформації сприяє стимулюванню фантазії, утворенню нових художніх образів, розвитку музично-творчих здібностей, індивідуалізації майбутнього фахівця. Володіння майбутнім учителем музики різними вправами, прийомами та методами сугестивного впливу, його особистісні якості й властивості дають змогу створити емоційно сприятливу атмосферу навчання для розкриття внутрішнього потенціалу учнів, підвищити їхню працездатність і зняти нервово психічне напруження, зануритись у світ музичного твору, допоможуть у самовдосконаленні та самореалізації особистості в практичній діяльності [2, с. 124].

Спробуємо схарактеризувати музично-педагогічну технологію, розкривши ключові аспекти розробки й реалізації на практиці:

- музично-педагогічну технологію розробляють під конкретний педагогічний задум, у її основі – методологічна, філософська позиція автора;

- технологічний ланцюжок музично-педагогічних дій, операцій, комунікацій вибудовують у суворій відповідності до цільових установок, які мають форму конкретного очікуваного результату;

- музично-педагогічна технологія передбачає взаємопов'язану діяльність учителя й учнів на договірній основі з урахуванням принципів індивідуалізації та диференціації, оптимальної реалізації технічних можливостей, діалогічного спілкування;

- елементи музично-педагогічної технології мають бути адаптовані для будь-якого вчителя, а також гарантувати досягнення планованих результатів усіма учнями;

- органічною частиною музично-педагогічної технології є діагностичні процедури, зміст, критерії, показники та інструментарій вимірювання результатів діяльності.

Розглядаючи інноваційну освітню технологію як сукупність засобів і методів відтворення теоретично обґрунтованих процесів навчання й виховання, які дають можливість успішно реалізувати поставлені освітні цілі², можемо сказати, що інноваційно-технологічний напрям підтверджується теоретичними концепціями, серед яких – теорія цілісного навчального процесу; теорія оптимізації навчально-виховного процесу; теорія поетапного формування розумових дій; концепції програмованого та проблемного навчання; концепції індивідуалізації та диференціації навчання; концепції перспективно-випереджального навчання; концепція акмеологічного навчання.

Висновки. Ураховуючи зазначене вище, доцільно визначити інноваційну концепцію музично-педагогічної підготовки вчителів музичного мистецтва з використанням технологій як новітню систему поглядів, об'єднану єдиним фундаментальним задумом, що визначає розуміння певних явищ і процесів музичного навчання майбутніх учителів музики.

У процесі музично-педагогічної підготовки майбутніх учителів музики такі поняття, як художня творчість і художньо-музичне мислення, неможливо розглядати в обхід таких категорій, як «пізнання», «оцінка» й «цінність», що віддзеркалюють певну пізнавальну, а також аксіологічну характеристику буття, емоційно-чуттєву та інтелектуальну субординацію між суб'єктом та об'єктом спільної діяльності. І саме розвиток у майбутніх учителів музики художньо-образного мислення пов'язує між собою ці на перший погляд розрізнені філософсько-естетичні, психолого-педагогічні та художньо-методичні аспекти художньо-музичного пізнання, що об'єднує всі зазначені елементи, різною мірою наявні в аксіологічному підході до продуктивної підготовки майбутніх учителів музики.

² Гончаренко О.С. Організаційні форми й методи позакласної роботи з фізичної культури в навчальних закладах в умовах реалізації компетентнісного підходу. Педагогічний альманах. 2012. Вип. 16. С. 25–30. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pedalm_2012_16_5.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Методика навчання мистецтва у початковій школі: посібник для вчителів / Л.М. Масол, О.В. Гайдамака, Е.В. Белкіна, О.В. Калініченко, І.В. Руденко. Харків: Веста: Видавництво «Ранок», 2006. 256 с.
2. Міщанчук В. Застосування сугестивно-педагогічних технологій у професійній підготовці майбутніх вчителів музики. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 14 «Теорія і методика мистецької освіти»*. 2010. Вип. 9. С. 36–39. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_014_2010_9_10.
3. Развивающее образование. Москва: ППК и ПРО, 2002. Том I: Диалог с В.В. Давыдовым. 254 с.
4. Семенець С.П. Система розвивального навчання: ретроспективний аналіз. *Вісник ЖДУ*. 2005. № 24. С. 121–124.
5. Сисоєва С.О., Соколова І.В. Дослідження проблем неперервної професійної освіти: генезис понять. *Педагогічний дискурс*. 2011. Вип. 9. С. 303–309.
6. URL: https://stud.com.ua/57098/pedagogika/kontseptsiya_rozvivalnogo_navchannya_davidova_elkonina.